

Kapitola 7

ROK 1431 – UHORSKO V DEFENZÍVE

V poradí tretia výprava husitov do Uhorska súvisí s rokovaniami v Krakove medzi husitmi a majstrami krakovskej univerzity. Bolo to ďalšie dejstvo mierového úsilia, podporovaného umiernenějšími frakciami tak husitov, ako aj katolíckej strany, ktoré sa začalo v Bratislave roku 1429. Rokovanie otvoril poľský kráľ Vladislav 18. marca 1431, ale, ako sa dalo očakávať, neprinieslo žiadne hmatateľné výsledky. Dišputy o pražských artikuloch, ktoré katolícka strana chápala ako ohrozenie čistoty katolíckej viery, viedli k nezmieriteľným a krajným stanoviskám obidvoch strán.

Výprava na Spiš z roku 1431 a problém požiaru v Levoči

Do rokovaní vstúpil pred blížiacimi sa veľkonočnými sviatkami krakovský biskup Zbygniev z Olešnice, ktorý v meste zakázal konanie bohoslužieb v prítomnosti husitov. Mestské brány preto nechali strážiť, aby nikto z Čechov nemohol tajne vniknúť do mesta. Česi napokon opustili Krakov v zlom a vyplienili statky okolo mesta.⁴²⁸ Táto udalosť súvisí s výpravou na Spiš a spája sa taktiež s požiarom Levoče.

Husiti najskôr, ako sa zdá, spustošili Spišskú Starú Ves (*Antiqua Villa, Altendorf*), kde zajali priora Lechnického kláštora a spolu s ďalšími ho odviekli až ku Gliviciam.⁴²⁹ Podľa kláštornej tradície, sa však nevedelo, či sa prior zo zajatia vrátil, alebo zomrel.⁴³⁰ Husiti, jednotky Žigmunda Korybutoviča, potom vpadli aj do samotného kláštora a odviekli odtiaľ najmä rôzne cennosti. Výprava bola, ako hovorí Dluhoš, sčasti česká a sčasti poľská („*partim Poloni, partim*

⁴²⁸ *Joannis Dlugossii*, ref. 131, s. 440 – 441.

⁴²⁹ *Chronica Scepusiense vel Kaposztafalvense*. In *Magyar tudományos akadémia, kéziratár*. Táto kronika je pomerne neznáma, dostupná je podľa všetkého len v rukopisnom oddelení Maďarskej akadémie vied v Budapešti. Tam sa nachádza zviazaná v kódexe, na ktorého obale je napísané: „*Manuscripta ex coll. D. Cornides*“. Jej význam by sa dal z hľadiska obsahu a množstva informácií porovnať s významom *Spiškosobotskej kroniky*.

⁴³⁰ *Series priorum de Lechnicz seu de Valle S. Antonii ordinis carthusianorum*. In *Analeta Scepusii sacri et profani* (ďalej AS). *Pars III : complecteus Scepusii magistratuuum et politicorum*. Ed. Carolus WAGNER. Posonii; Cassoviae : Sumpt. J. M. Landerer, 1778, s. 187.

*Bohemi*⁴³¹). Okrem Korybutovičových poľských spojencov sa na nej zúčastnili aj Česi,⁴³² najpravdepodobnejšie príslušníci táborských posádok v Sliezsku. S korisťou sa potom husiti vrátili späť cez južné Poľsko.

Do súvislosti s výpravou v roku 1431 sa v literatúre dáva aj vypálenie Levoče husitmi. Kým J. Špirko považoval vypálenie Levoče za otázne,⁴³³ pretože vychádzal len z jedného prameňa, B. Varsik dospel na základe podrobného rozboru prameňov k záveru, že husiti sa na jar 1431 dostali až k Levoči, ktorú museli dobyť a vypáliť.⁴³⁴ Varsikov rozbor však nie je bez istých protirečení. Všimol si ich už M. Konečný, ktorý sa domnieval, že útok na Lechnicu a vypálenie Levoče boli zrejme nesúvisiace akcie.⁴³⁵ Otázkou sa však príliš nezaoberal, keďže sa vo svojej štúdii zamerlal na výpravu husitov v roku 1433. Nový pohľad na problém tak priniesol až V. Segeš. Ten si všimol, že vypálenie Levoče husitmi priamo nespomína vlastne žiadny relevantný a súčasný prameň,⁴³⁶ preto nám neostáva nič iné, ako skontrolovať najmä naračné pramene týkajúce sa Levoče v roku 1431 a overiť, či je vypálenie Levoče husitmi skutočnou historickou udalosťou, alebo ide len o omyl. Za týmto účelom skontrolujeme štyri spišské naračné pramene, ktoré buď priamo, alebo prostredníctvom ďalších kroník od seba preberali informácie. Pôvodná správa o vypálení Levoče je zvýraznená.

⁴³¹ *Joannis Długossii*, ref. 131, s. 437. M. Konečný upozornil, že Dluhoš nespomína českých účastníkov útoku na Lechnicu. KONEČNÝ, *Príspevky*, ref. 66, s. 192, pozn. 89. Dluhoš medzi nimi menuje Žigmunda Korybutoviča a niektorých jeho poľských spojencov. Korybutovič sa od roku 1428 angažoval na Morave a v Sliezsku, pričom po prevrate v Starom Meste začal vystupovať ako táborský spojenec. Udržiaval však aj kontakty s krakovským dvorom a na jeho sídlo Odra prichádzali Poliáci. ČORNEJ, *Velké dějiny*, ref. 87, s. 527. Vyšší podiel Poliakov na výprave do údolia Dunajca súvisel so zabezpečením vplyvu táboritov v Sliezsku. por. ČORNEJ, *Velké dějiny*, ref. 87, s. 527 – 529.

⁴³² *Joannis Długossii*, ref. 131, s. 441. „*Itaque Dux Sigismundus et Bohemi, qui Carthusienses in Lechnicza probris et spoliis affecerant...*“

⁴³³ ŠPIRKO, *Husiti*, ref. 20, s. 14, pozn. č. 37.

⁴³⁴ VARSIK, *Husitské*, ref. 53, s. 59 – 61.

⁴³⁵ KONEČNÝ, *Príspevky*, ref. 66, s. 192, pozn. 92.

⁴³⁶ SEGEŠ, *Od rytierstva*, ref. 79, s. 189. Autor v príslušnej kapitole opísal základné vojnové udalosti stredovekého Uhorska.

Spišškosobotská
kronika⁴³⁷

„**Anno domini M
CCCC XXXI am
ostertag ist dy stat
Lewtscha daz me-
iste teil verbrant.**“

Hrabušická
kronika⁴³⁸

„Anno 1431.
*Hussitae haeretici
intraverunt in hoc
regnum Hungariae,
ubi pro tempore ve-
nerunt in Antiquam
villam, ibique plures
ceperunt personas
idoneas, una cum
religioso viro scilicet
priore claustrj Lech-
nicz, quos omnes
vinctos deduxerunt
usque in Glibicz.
Eodem anno major
pars civitatis Leut-
schoviae exusta
est, distaschae.*“

Kronika spišskej
cirkvi⁴³⁹

„A. 1431. Sind die
Hussiten zu Zeiten
Ziskae durch Al-
tendorff und Lech-
nitz ins Ungerland
kommen, und ver-
derbten das Land.
(...) A. 1437. Ist
Leütschau durch
einen Pohnischen
Edelman Pukalo
angestecket wor-
den. Der Schaden
erstreckt sich in
die 44 291 fl. es
verbranten auch
18 Menschen.“

Hainova
kronika⁴⁴⁰

„Anno 1415. Ver-
derbten die Hussiten
das Landt Vngern,
veneruntque in
antiquam Villam,
et inde inter alios
captivos etiam
Dnum Priorem
Claustrj Lechnitz
abduxerunt. (...) **Anno 1431. Ist die
Leutsch fast ganz
am h. Ostertag aus-
zgebrand worden,**
durch einen Pol-
nischen Edelmann
mit nahmen Pukalo,
und hatt damalsz
bey die 44 291 fl.
schaden empfangen,
sind auch 18 Perso-
nen mit verbrand
worden.“

Na prvý pohľad je vidieť chybné datovanie Hainovej kroniky k roku 1415, čo je azda spôsobené nesprávnym prečítaním rímskych číslic dátumu výpravy

⁴³⁷ Chronicon, quod conservatur in monte S. Georgii (Szepesszombat, Georgenberg, Spišská Sobota). In *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis arpadianae gestarum* (ďalej SRH), volumen II. Ed. Emericus SZENTPÉTERY. Budapestini: Academia Litterar. Hungarica atque Societate Histor. Hungarica, 1938, s. 285.

⁴³⁸ Chronica Scepusiense vel Kaposztalfalvense, ref. 429.

⁴³⁹ PEKÁR, Károly. A szepesi egyház történetére vonatkozó kivonatós krónika. In *Történelmi tár új évfolyam*, 1904, roč. 5, s. 51. Podľa autora išlo o menšiu kroniku zo začiatku 18. storočia, nachádzajúcu sa (v čase vydania tohto dielu *Történelmi tár*) v rukopisnom oddelení evanjelického kostola v Levoči. Autor kroniky však bezpochyby čerpal zo staršieho prameňa (tamže, s. 49). Preto je pre naše potreby rovnako použiteľná ako Hainova kronika.

⁴⁴⁰ *Hain Gáspár Lőcsei krónikája*. Ed. Jeromos BAL – Jenő FÖRSTER – Aurél KAUFFMANN. Lőcse: Reiss Ny., 1910 – 1913, s. 13 – 14.

v jej predlohe. Ňou mohla byť jedna z nezachovaných verzií Spišskosobotskej kroniky, napísanej zrejme okolo polovice 15. storočia.⁴⁴¹

Najpodrobnejší text má však jednoznačne Hrabušická kronika. V nej je aj jednoznačne oddelená husitská výprava z roku 1431 a vyhorenie Levoče. Spišskosobotskú kroniku, svojím pôvodom zrejme najbližšiu udalostiam, však obsadenie Lechnice nezaujíma, píše len o zhorení Levoče. V Hainovej kronike však nachádzame kompiláciu viacerých kronikárskych záznamov. Podľa autora tejto kroniky súviselo vypálenie Levoče s útokom poľského šľachtica Pukala. Mechanické spojenie týchto správ je však nesprávne. Podobným príkladom je približne rovnako stará Kronika spišskej cirkvi. Jej autor napísal do svojho diela približne to isté ako Gašpar Hain, ale udalosť datoval do roku 1437. Zdá sa, že obe tieto kroniky čerpali z nám neznámeho staršieho prameňa, ktorý stojí za spojením týchto kronikárskych záznamov.

Ak je teda niečo zo spišských kroník zrejme, tak len to, že zhorenie Levoče (nie vypálenie husitmi!) a prepad Lechnice a Spišskej Starej Vsi sa v nich vnímajú ako dve nezávislé udalosti. Spišské kroniky teda hovoria v neprospech vypálenia Levoče husitmi. Zhorenie Levoče a Pukalov útok na Levoču spojili len mladšie kroniky a podľa zásad textovej kritiky musíme dať prednosť časovo bližšiemu prameňu. Ostatne, aj keby sme urobili opak, Pukalov útok na Levoču by s husitmi nemusel mať nič spoločné. K Pukalovmu útoku mohlo dôjsť rovnako dobre aj po husitskej revolúcii, keď napríklad v roku 1437 vpadli Poliaci (a neskôr aj Jiskrovi Česi) na Spiš.

Ako posledný argument pre vypálenie Levoče husitmi tak zostáva žiadosť o vizitáciu farského kostola (či fary) v Levoči. Uvádza sa v nej, že Levoča, v ktorej sa kostol nachádza, zhorela.⁴⁴² Text záznamu nájdeme v Lukcsicsovej zbierke pápežských listín. Je to vlastne jediný prameň, ktorý umožňuje – čisto teoreticky – predpokladať, že Levoču husiti v roku 1431 dobyli. Ak si však text prečítame pozornejšie, musíme uznať, že ani v tomto prameni sa nehovorí, že by husiti vypálili Levoču. Regest žiadosti je neúplný a ak chceme chýbajúcu časť

⁴⁴¹ Posledné udalosti sa spomínajú pod rokom 1457 a zrejme nie dlho po tomto dátume bol text prepísaný do spišskosobotského kódexu. *Kroniky stredovekého Slovenska: Stredoveké Slovensko očami kráľovských a mestských kronikárov*. Ed. Július SOPKO. Budmerice: Rak, 1995, s. 102.

⁴⁴² „*civitas praefata Lewtza, in qua praedicta ecclesia est situata, ex subordinacione... Hussitarum fere totaliter fuerat igne consumpta, ex cuius ignis combustione non modicum ipsa ecclesia in suis aedificiis... percepit detrimentum*“ XV. századi pápák oklevelei, II: IV. Jenő pápa (1417 – 1431) és V. Miklós pápa (1447 – 1455). Ed. Pál LUKCSICS. Budapest: M. Tud. Akad, 1938, č. 109, s. 64.

doplniť, je nutné to urobiť pokiaľ možno nenásilne a s prihliadnutím na ostatné pramene.

Predpokladajme však na okamih, že sa v pôvodnom texte žiadosti skutočne spomínalo vypálenie Levoče husitmi. Potom musíme zodpovedať na niekoľko nie najjednoduchších otázok. Prečo by husiti napadli práve Levoču? Prečo ne- napadli bližší Kežmarok alebo iné, pokiaľ možno menej opevnené mesto v údolí Popradu? Prečo naračné pramene (spišské kroniky, Dluhoš) o útoku husitov na Levoču nehovoria? Prečo by sa vlastne menší husitský oddiel pustil do hradba- mi opevnenej Levoče, ak vieme, že husiti sa počas svojich výprav nezvykli za- oberať dobýjaním opevneným miest? A hlavne: husiti vedení Korybutovičom boli v prvom rade lúpežnou armádou. Aký prospech by získali zapálením Le- voče, a nie jej vyplienením?

Je zaujímavé, že v levočskom kostole sa nenachádza ani zmienka o vypálení mesta husitmi. O roku 1431 sa tam píše, že „*in die Paschae ignis voragine exus- ta est fere totalis haec Civitas, paucis domibus illaesis manentibus*“, kým pre rok 1433 sa dobytie Kežmarku vojskom Jána Pardusa spomína.⁴⁴³ Je zvláštne, ak sa v miestnom kostole nespomenie útok husitov na vlastné mesto, no podobná udalosť – ale v súvislosti s iným mestom – sa zaznamená.

Pokiaľ by Levoču vypálili husiti, akiste by to bol dobrý dôvod, aby sme pre to našli oporu v neskorších Žigmundových listinách. Tie však „zívajú prázdno- tou“; žiadne žiadosti o odpustenie daní, obnovu privilegiálnych listín ani nič podobné nenájdeme, ako by sme to bez problémov našli v prípade Kežmarku a Spišskej Novej Vsi.

Pre odpoveď, ako to vlastne bolo s Levočou, sa však musíme vrátiť k tomu najdôležitejšiemu prameňu, a tým je poľský kronikár Dluhoš. Ak sa do jeho textu začítame podrobne, zistíme, že akcia Korybutoviča sa odohrala zrejme ešte pred rokovaniami v Krakove. V poľskej kronike je jasne napísané, že v čase, keď sa pripravovala dišputa (t. j. pred 18. marcom), vyrazili z Glivíc jednotky Korybutoviča a jeho spojencov, napadli kartuziánsky kláštor v Lechnici na rieke Dunajec a korist' z kláštora si odniesli späť do Glivíc.⁴⁴⁴ Presnejšie datovanie síce

⁴⁴³ Inscriptiones templi principis Leutschoviae. In *AS. Pars II : complectens Scriptores rerum Sce- pusiacarum quibus accedunt inscriptiones templorum Scepusiensium*. Ed Carolus WAGNER. Po- sonii; Cassoviae : Sumpt. J. M. Landerer, 1774, s. 346.

⁴⁴⁴ *Joannis Dlugossii*, ref. 131, s. 437 – 438. Chronologickou oporou nám bude rokovanie poľského kráľa Vladislava so zástupcami husitov v Nowom Korczyne, ktorý sa odohral 11. marca. Me- dzitým („*Interim*“) vpadli jednotky Korybutoviča na Spiš.

chýba, no odnesenie koristi muselo logicky nastať pred dobytím Glivíc kniežatom Konrádom Bielym, ku ktorému došlo 11. apríla („*feria quarta infra Octavas Paschae*“). Z toho vyplýva, že cesta z Levoče, zhorenej 1. apríla, do Glivíc by musela trvať maximálne 10 dní. Vzdialenosť medzi oboma mestami je približne 300 kilometrov, čo by znamenalo, že husitské jednotky by museli prejsť 30 kilometrov denne. Tákáto pohyblivosť husitských vojsk nie je úplne vylúčená, no je len málo pravdepodobná. P. Čornej odhadoval, že rýchlosť husitských vojsk sa pohybovala v závislosti od terénu a počasia v rozmedzí 20 – 30 kilometrov denne⁴⁴⁵ (v krajnom prípade aj 40, no túto hodnotu musíme vzhľadom na terénne podmienky na Spiši a v príľahlej časti Poľska vylúčiť). Ak k tomu pripočítame, že husiti sa potrebovali vyhnúť vojsku, ktoré proti nim pripravil krakovský biskup,⁴⁴⁶ čo iste znamenalo určité zdržanie, musíme účasť husitov pleniaciach Lechnicu na zhorení Levoče v roku 1431 vylúčiť.

Vzhľadom na tieto skutočnosti sa ponúka azda len toto vysvetlenie. V roku 1431 sa husitská výprava dostala len na územie okolo Dunajca. Na Veľkú noc vyhorela z neznámych príčin väčšia časť Levoče a Pukalov útok proti Levoči treba klásť do iného, neskoršieho obdobia. Počítajme preto s tým, že útok na Spiš v roku 1431 bol v skutočnosti iba menším pohraničným incidentom.

Vzostupy a pády jesennej výpravy z roku 1431

Najdlhšiemu ťaženiu do Uhorska predchádzala piata krížová výprava proti husitským Čechám. Žigmund s ňou opäť nemal nič spoločné a jej jadro tvorili ríšske kontingenty. Po skúsenostiach s predchádzajúcimi neúspešnými výpravami nemožno povedať, že by intervenční hýrili prehnaným optimizmom. Pre istotu vstúpili do západných Čiech, ktoré so svojím centrom Plzňou tvorili katolícku baštu krajiny, a kde sa nachádzal aj pre katolíkov dôležitý mocenský útvar známy ako plzenský landfríd. Po úplne zbytočnom pokuse o obliehanie Tachova sa krížiacke vojská 9. augusta presunuli k Domažliciám. Tam za nimi prišlo zrejme najväčšie husitské vojsko, aké sa kedy zišlo. Práve pri Domažliciach získali husiti svoje najslávnejšie víťazstvo. Bez toho, že by potrebovali zvieŕť so svojím súperom ozbrojený súboj, zbavili sa svojho nepriateľa. Keď krížiaci na diaľku uvideli prichádzajúcich husitov,

⁴⁴⁵ ČORNEJ, *Velké dějiny*, ref. 87, s. 446.

⁴⁴⁶ *Joannis Długossii*, ref. 131, s. 438. Treba uviesť ešte jeden dôležitý argument: Dluhoš popisuje krakovské dišputy (s. 438 – 442) aj za účasti Korybutoviča až po spomenutej výprave na Spiš.

počuli dupot kopýt, rachot vozov a hrozivý spev „Božích bojovníkov“, radšej od Domažlíc utiekli.⁴⁴⁷

Toto víťazstvo umožnilo husitom ďalšie vojenské výpravy. Už niekedy v druhej polovici augusta⁴⁴⁸ sa spojené vojská táboritov pod vedením Prokopa Holého a sirotkov na čele s Prokopom Malým vydali do Sliezska a od Opavy si to namierili do Uhorska. Podobne postupovali aj na Morave, kde Albrechta „zahnali (...) za Dunaj“.⁴⁴⁹ Obidve vojská vpadli do Uhorska; vojsko zo Sliezska pri Žiline a to druhé pri Trenčíne.⁴⁵⁰ Husiti tak mali možnosť vynahradiť si nie celkom vydarenú výpravu z predchádzajúceho roka.

Husitský postup v krátkom čase spôsobil zvolanie kráľovského vojska.⁴⁵¹ Mobilizáciu síl potvrdzuje aj list kráľovnej Barbory z 9. októbra, ktorá sa rozhodla premiestniť delá umiestnené v Trnave na Zvolenský hrad, pričom v tejto veci požiadala o spoluprácu nitrianskeho biskupa Juraja z Brezovice.⁴⁵² Ako sme už spomínali, v Trnave sa zhromažďoval vojenský materiál už pred výpravou roku 1428 a zjavne sa tak udialo aj pred výpravou roku 1430. Husiti však nemienili postupovať po území juhozápadného Slovenska. Namiesto toho sa nečakane pustili na sever proti prúdu Váhu. Zdá sa, že hranice Uhorska prekročili niekedy v polovici septembra a cestou vyplienili Žilinu.⁴⁵³ Ďalším dôležitým cieľom bol hrad Likava, ktorý husiti dobyli ľstou v noci z 26. na 27. septembra.⁴⁵⁴ Hrad,

⁴⁴⁷ ŠMAHEL, *HR III*, ref. 72, s. 238 – 243; ČORNEJ, *Velké dějiny*, ref. 87, s. 555 – 556.

⁴⁴⁸ Bartošek hovorí o sviatku Nanebovstúpenia Panny Márie (15. august), no v tom čase ešte husiti zahánali nepriateľov od Domažlíc. Kronika Bartoška z Drahonic, ref. 298, s. 605.

⁴⁴⁹ *Staré letopisy české*, ref. 285, s. 102; por. taktiež Chronicon Treboniense (1419 – 1439). In *FRA I 2*, s. 61.

⁴⁵⁰ por. TÓTH-SZABÓ, *A cseh-huszitá*, ref. 7, s. 107 – 108. Kronika Bartoška z Drahonic, ref. 298, s. 605.

⁴⁵¹ Svedčí o tom odklad súdu medzi bakonybélkym opátom Michalom a Pavlom, Dominikom, Jánom, Petrom a ďalším Jánom z Takácsi (Vesprímska stolica) z 12. novembra 1431. por. SÖRÖS, Bakonybéli registár, ref. 426, s. 364.

⁴⁵² DL 94 470; KARÁCSONYI, János. Oklevélkivonatok a szentmiklóssi és óvári gróf Pongrácz család levéltárból, első közlemény. In *TT*, 1896, s. 516.

⁴⁵³ por. DF 274 702; *CDH. Tomi IX, volumen I : Ab anno 1438 – 1440*. Ed. Georgii FEJÉR. Budae : Typ. Universitatis, 1844, č. Anecdota Solnensia 10, s. 524 – 527. „...his diebus non diu retro lapsis, tempore invasionis, et Devastationis iam dictae Civitatis Silinensis per nephandissimos Hussitas facte...“ Táto listina je, mimochodom, prepisom *Privilegia pro Slavis* z roku 1381, originál od Ludovíta I. sa nezachoval.

Vyplienenie Žiliny sa muselo týkať cesty smerom na Liptov, a nie späť, pretože cestou späť husiti odbočili cez Turiec na juh. VARSÍK, *Husitské*, ref. 53, s. 64, pozn. 193.

⁴⁵⁴ *CDH X 7*, ref. 65, č. 135, s. 350 – 351; KEMÉNY, L. Kassa város levéltárából. In *TT*, 1898, s. 182.

ako je známe, spadal pod majetky kráľovnej Barbory. Preto kráľovná napísala najskôr Kremničanom (5. októbra), aby poslali vojakov do Liptova a tam sa podriadili županovi Jánovi z Wallenrode.⁴⁵⁵ O dobytí Likavy v tomto čase ešte istotne nevedela a tento príkaz mal skôr za cieľ sledovať husitov, o ktorých nikto nevedel, kadiaľ pôjdu. O Likave sa Barbora dozvedela asi o týždeň neskôr; 13. októbra napísala z bezpečného Víglaša Košičanom, aby jej pomohli získať hrad naspäť podľa inštrukcií kráľovninho koniarnika (*iuxta informacionem... magistri agazonum nostrorum*) Štefana Pohárnika z Brezovice.⁴⁵⁶

Husitom sa podarilo obsadiť hrad vďaka bývalému likavskému kastelánovi Jánovi z Messenpeku, ktorý bol naposledy v tejto hodnosti dosvedčený v roku 1429.⁴⁵⁷ O jeho účasti na výprave máme prvý doklad až z 23. októbra, čiže až mesiac po obsadení Likavy. Niekedy pred týmto dátumom sa totiž mal vyhráť Kremničanom vypálením mesta.⁴⁵⁸ Likava sa tak stala prvou husitskou pevnosťou na území Uhorska.

Husiti nemali v úmysle postupovať do východných častí Uhorska. Obsadenia Likavy sa istotne zúčastnila iba malá časť husitského vojska, lebo spojené husitské vojsko by ťažko mohlo dobyť hrad tajne, skryte a ľstou.⁴⁵⁹ O postupe veľkého vojska by veľmi dobre vedela likavská posádka aj stoličné vojsko Liptova pod velením Jána z Wallenrode, ktoré bolo v pohotovosti. Pretože obsadenie Likavy nebolo hlavným cieľom výpravy do Uhorska, vojsko sa nemohlo zdržiavať obliehaním hradu. Je dokonca možné, že uchvatitelia Likavy sa ani nevrátili k hlavnému prúdu husitského vojska a ostali na hrade, ktorý bolo treba zabezpečiť proti pokusom o znovudobytie zo strany kráľovnej a jej spojencov.

Keďže husitské vojsko pravdepodobne nepreniklo na Liptov, je určenie jeho ďalšieho postupu trochu problematické. Najpravdepodobnejší je pochod cez Turiec, ako sa aj dosiaľ predpokladalo, hoci je zvláštne, že nepočujeme nič o vy-

⁴⁵⁵ DF 249980; ODESCALCHI, Arthur. Königlichen-Briefe aus dem Archiv einer oberungarischen Bergstadt. In *Jahrbuch der K. K. heraldischen Gessellschaft „Adler“, neue Folge*, 1909, roč. 19, č. 2, s. 3.

⁴⁵⁶ *CDH X 7*, ref. 65, č. 135, s. 350 – 351; KEMÉNY, Kassa város, ref. 454, s. 182.

⁴⁵⁷ ENGEL, *Magyarország*, ref. 222, s. 360.

⁴⁵⁸ Vyplýva to z listu kráľovnej Barbory Kremničanom: DF 249981; MATUNÁK, M. Három levél a huszita korból. In *TT*, 1898, č. 1, s. 176; ODESCALCHI, Königlichen-Briefe, ref. 455, č. 3, s. 3. V tomto liste sa Ján z Messenpeku označuje len ako „herr Jan“. Jeho stotožnenie s postavou Jána z Messenpeku sa podarilo dokázať B. Varsikovi (*Husitské*, ref. 53, s. 72 – 77).

⁴⁵⁹ *CDH X 7*, ref. 65, č. 135, s. 350 – 351; KEMÉNY, Kassa város, ref. 454, s. 182: „...noctis sub silencio clandestine subintrantes...“

plienení aspoň Turčianskeho Svätého Martina, ktorý husiti obsadili o dva roky neskôr. Vypálenie Prievidze⁴⁶⁰ je síce možné, no nedá sa presvedčivo doložiť k tomuto roku. Už menej pravdepodobné je obsadenie Topoľčan, o ktorom sa dosiaľ v literatúre bežne uvažovalo a ešte doteraz niekedy uvažuje.⁴⁶¹ Za prvého kapitána topoľčianskej posádky sa považuje Ján Šmikovský zo Žďáru, ktorý však vo výprave vystupuje aj po rozdelení vojska, keď už husitské jednotky prešli Topoľčany.⁴⁶² Napriek všetkému je však pravdepodobné, že husiti okolo Topoľčan roku 1431 skutočne prešli.

Niekde pri Nitre, ako vyplýva z Bartoškovej kroniky,⁴⁶³ došlo zrejme k rozdeleniu husitského vojska na sirotkov a táboritov. Dôvody sú neisté. Keďže asi len ťažko mohli byť motívom správy o porážke husitskej výpravy v Rakúsku,⁴⁶⁴

⁴⁶⁰ DL 12 629; TÓTH-SZABÓ, *A cseh-huszinga*, ref. 7, č. 15, s. 365 – 366 z 5. novembra 1435. Spomína sa tu vypálenie v množnom čísle, presné časové určenie však chýba.

⁴⁶¹ Topoľčianska posádka je bezpečne dokázaná až v septembri 1433 (DL 49 056). Podľa B. Varsika (*Husitské*, ref. 53, s. 230) však v Topoľčanoch musela byť posádka už skôr, a síce v súvislosti s údajným rozšírením „*husitstva v tomto kraji medzi zemanmi*“. Husitstvo medzi šľachtou z Ponitria v skutočnosti rozšírené nebolo a spojenectvo niektorých z nich sa dá jednoducho a nenásilne vysvetliť pobytom v uhorských posádkach na Morave. Ladislav z Ludanic, kapitán Uherského Hradišťa, mal počas svojho moravského pobytu iste k dispozícii najmä šľachticov z okolia Ludanic, s ktorými sa dobre poznal.

V súčasnosti túto hypotézu B. Varsika zastáva J. Lukačka. por. LUKAČKA, Ján. Topoľčany. In *Lexikon stredovekých miest na Slovensku*. Eds. Ján LUKAČKA – Martin ŠTEFÁNIK. Bratislava: Historický ústav SAV, 2010 (ďalej Lexikon), s. 504.

⁴⁶² Kronika Bartoška z Drahonice, ref. 298, s. 606. Z toho by vyplývalo, že husiti v tom čase ešte Topoľčany neobsadili, alebo Šmikovský nebol prvým kapitánom.

⁴⁶³ Ref. 469.

⁴⁶⁴ por. ŠMAHEL, *HR III*, ref. 72, s. 245. K porážke došlo v dôsledku nečakaného útoku rakúskej domobrany zo 14. októbra. 19. októbra pritom písali Bratislavčania, že husiti (v skutočnosti len ich táboreská časť) sa nachádzajú pri Hlohovci. *Sopron sz. kir. vár. tört. I. rész, 3. kötet : Oklevelek és levelek 1430-tól 1452-ig*. Ed. Jenő Házi. Sopron : Székely és Társa, 1924, č. 42, s. 33 – 34. Znamenalo by to, že husitský posol by sa priamo z rakúskeho bojiska pri Waidhofene, kde zastihli husitov na ceste do Čiech, ponáhlal najkratšou cestou do Uhorska k Nitre, kde by mal očakávať prítomnosť táboritov a sirotkov. Na to by musel Prokop Holý zareagovať okamžitým postupom k Hlohovcu, kde by sa musel objaviť najneskôr pred 19. októbrom. Táto hypotéza, aj keď teoreticky možná, neznie presvedčivo, pretože takýto posol by musel bleskovo prejsť nepriateľským územím.

K porážke husitov por. napr. Fortsetzung der Chron. pont. et imp. Rom, ref. 408, s. 478; EBENDORFER, Thomas. Chronica Austriae. In *Monumenta Germaniae historica. Scriptores rerum Germanicarum Nova series*. Tomus 13. Ed. Alphons LHOTSKY. Berolini; Turici : Weidmannsche Verlagsbuchhandlung, 1967, s. 373.

dôvodom môže byť hádka o korisť, ktorú pripúšťa autor Třeboňskej kroniky,⁴⁶⁵ ale vylúčiť sa nedá ani pokročilá ročná doba či správa o chystajúcom sa uhorskom vojsku. O zhromaždenom vojsku máme správy prevažne až z novembra,⁴⁶⁶ no uhorské vojsko zvolané proti husitom sa spomína už v októbri.⁴⁶⁷ Nech už bolo hlavným motívom odchodu táborskej časti vojska čokoľvek, výsledok rozdelenia mal ďalekosiahle dôsledky na ďalšie udalosti priamo v Čechách. Táboriti, ktorí sa zrejme nepodieľali na obsadení Nitry (resp. jej Dolného mesta), sa rozhodli prejsť Váh pri Hlohovci, preto tu niekedy okolo 19. októbra obsadili most a spôsobili pritom veľké škody.⁴⁶⁸ Uvažuje sa, že správy o uhorskom vojsku zapríčinili, že táboriti pri prebrodení na druhú stranu Váhu strhli most pri Hlohovci. Na druhej strane však tento most mohli nechať strhnúť aj samotní Uhri, aby znemožnili prechod sirotkov na druhú stranu. Nech to bolo akokoľvek, sirotkovia si svoj pobyt na juhozápadnom Slovensku značne predĺžili.

Počas neho sa im podarilo dobyť Nitru,⁴⁶⁹ resp. jej Dolné mesto. Otázne je, či sa im podarilo obsadiť aj Levice. Doteraz sa v slovenskej spisbe nepodarilo presvedčivo preukázať, že husiti Levice skutočne obsadili. Vedelo sa síce, že hrad zničil požiar,⁴⁷⁰ tieto dva doklady sú však až z roku 1434 a 1435. V doklade z roku 1434 sa dokonca píše, že hrad zhorel „*diebus nondiu retrolapsis*“, čiže onen požiar vypukol roku 1434. Z toho vyplýva, že doklad o obsadení alebo spustošení Levíc k roku 1431 nemáme.

Zdá sa teda, že o pôsobení sirotkov na území východne od Váhu po odčlenení táboritov veľa nevieme. Takmer s istotou môžeme povedať len to, že obsadili Nitru; ďalším ich skutkom bolo ukoristenie zhromaždených desiatok ostrihomského arcibiskupa.⁴⁷¹ S naloženou korisťou sa sirotkovia po dvoch týždňoch strávených v okolí Nitry rozhodli opustiť krajinu. Nemohli však prejsť cez most pri Hlohovci, pretože tento už v tom čase nestál. Namiesto pohodlnej cesty domov na sirotkov zaútočili Morávia a Uhri a vzájomné boje trvali de-

⁴⁶⁵ *Chron. Treboniense*, ref. 449, s. 61.

⁴⁶⁶ Ide o odklady súdov šľachticov vo vojsku: DL 12 425, 38 256, 54 773 – 54 779, 92 812, 101 728.

⁴⁶⁷ SÖRÖS, Bakonybéli regesták, ref. 426, s. 364; „...*propter presentem motum exercitus regni contra Huzistas*...“

⁴⁶⁸ *Sopron sz. kir. vár. tört. I 3*, ref. 464, č. 42, s. 33 – 34.

⁴⁶⁹ *Chron. Treboniense*, ref. 449, s. 61.

⁴⁷⁰ DL 48 967; *HO I*, ref. 245, č. 217, s. 332 – 335; DL 12 723.

⁴⁷¹ *Monumenta romana episcopatus Vesprimiensis III (1416 – 1492)*. Budapestini : Franklin Társulat nyomdája, 1902, č. 103, s. 70 – 73; TÓTH-SZABÓ, *A cseh-huszita*, ref. 7, s. 109.

väť až desať dní.⁴⁷² Postupujúce uhorsko-moravské vojsko sirotkom nedovolilo prejsť na druhý breh.

Prechod vojska s plne naloženými vozmi nepatril medzi najjednoduchšie operácie a bolo potrebné nájsť vhodný brod. Navyše pri prechode cez rieku boli husitské vojská najzraniteľnejšie. Dramatický prechod cez rieku Mulda v Meissensku zažili husitské vojská pri svojej najslávnejšej výprave roku 1430. Prechod mal vtedy napokon šťastný koniec, ale udalosť jasne dokumentuje, v čom spočívali ťažkosti náročného prechodu cez rieku, ak bol nepriateľ nablízku.⁴⁷³ V Uhorsku už sirotkovia, medzi ktorými boli určite aj vyslúžilci z výpravy z roku 1430, toľko šťastia nemali. Neodvážili sa Váh prebrodiť, z čoho vyplýva, že už pri Hlohovci mali v päťach uhorské vojsko. Okrem prenasledovateľov im neprialo ani počasie, pretože celú jeseň neustále pršalo a od 25. novembra začalo navyše intenzívne snežiť. Podľa Třeboňskej kroniky si nikto také množstvo snehu a taký mráz nepamätal.⁴⁷⁴

Postup sirotkov na sever pokračoval až k Ilave, kde sa im podarilo dostať na druhú stranu. V priebehu bojov s uhorskými a moravskými jednotkami utrpeli veľké straty. Nažive ostalo len 2 tisíc z pôvodných 7 tisíc vojakov a udržali si menej ako päťdesiat vozov.⁴⁷⁵ Ani po prechode na Moravu nemali sirotkovia pokoj. Pri Bánove narazili na záseky a museli zviest bitku s použitím vozovej hradby.⁴⁷⁶ Návrat do Prahy 14. decembra bol pre sirotkov nešťastný, pričom za hlavného vinníka pokladali Prokopa Holého a táboritov.⁴⁷⁷ Bilancia výpravy spôsobila značné naštrenie vzťahov medzi táboritmi a sirotkami, ktoré sa definitívne podarilo prekonať až tesne pred bitkou pri Lipanoch.

⁴⁷² *Chron. Treboniense*, ref. 449, s. 61 – 62; *Chron. vet. Coll. Prag.*, ref. 298, s. 92; *Kronika Bartoška z Drahonice*, ref. 298, s. 606.

⁴⁷³ ČORNEJ, *Velké dějiny*, ref. 87, s. 520 – 521.

⁴⁷⁴ *Chron. Treboniense*, ref. 449, s. 62. Krutá zima nebola len v Uhorsku či v Čechách. 24. januára 1432 napísali Norimberčania mestu Bazileju, že sa husiti podľa všetkého nikam nechystajú. „Ob das von heftigkeit des kalten winters vnd wetters sey oder warumb sie das tun, wissen wir niht.“ *UB II*, ref. 99, č. 784, s. 263 – 264.

⁴⁷⁵ *Kronika Bartoška z Drahonice*, ref. 298, s. 606.

⁴⁷⁶ ŠMAHEL, *HR III*, ref. 72, s. 246. Hodnovernosť tejto bitky najnovšie spochybnil D. Papajík, keďže ju podľa všetkého dokladá len jediný, a to nespoľahlivý prameň – Tomáš Peina z Čechorodu vo svojom slávnom diele *Mars Moravicus*. por. PAPAJÍK, *Ján Čapek ze Sán. Jezdec na konec světa. Vojevůdce, kondotier a zbohatlík 15. století*. České Budějovice: Veduta, 2011, s. 226, pozn. 165.

⁴⁷⁷ TÓTH-SZABÓ, *A cseh-huszita*, ref. 7, s. 108 – 111; VARSÍK, *Husitské*, ref. 53, s. 84.

Napriek tomu nemožno povedať, že katastrofa sirotkov spôsobila príliš veľký rozruch v zahraničí. V Norimbergu sa o tom dozvedeli asi až 25. januára, keď mešťania písali bavorskému vojvodovi Viliamovi, že ich Plzenčania informovali o porážke sirotkov v Uhorsku, odkiaľ sa ich veľa nevrátilo.⁴⁷⁸ To je však z korešpondencie takmer všetko a bavorské či rakúske naračné pramene, zaujaté minuloročným bojom pri Trnave, zrejme v dôsledku očakávania Žigmunda a s tým spojeným príchodom väčšieho množstva informátorov pohybujúcich sa okolo rímskeho kráľa, tentoraz mlčia. Ak by sme mali bilancovať túto výpravu, s určitosťou môžeme hovoriť o vyplienení Žiliny a Nitry, azda Prievidze. Husiti taktiež nechali na Likave svoju prvú posádku v Uhorsku. Naopak musíme odmietnuť, že by husiti obsadili aj Topolčany, prípadne Lednicu. Ešte väčší význam však výprava mala v súvislosti s nevydarenou husitskou výpravou do Rakúska: ukázala, že husiti nie sú neporazitelní.

⁴⁷⁸ *UB II*, ref. 99, č. 785, s. 264 – 265.